

УДК 378.147

ФОРМИ ТА МЕТОДИ ПОЗААУДИТОРНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

Децюк Т.М., Дударенко А.А.

Чернігівський національний технологічний університет

У статті розглядається сутність поняття «позааудиторна робота». Аналізуються компоненти позааудиторної роботи зі студентами у вищому навчальному закладі. Здійснено аналіз принципів та методів позааудиторної роботи зі студентами в умовах вищого навчального закладу. На основі аналізу сайтів деяких вищих навчальних закладів України узагальнено основні форми позааудиторної роботи зі студентами.

Ключові слова: позааудиторна робота, форми роботи, методи роботи, вищий навчальний заклад.

Постановка проблеми. Сучасний ринок праці висуває підвищені вимоги не тільки до фахової підготовки, але й до рівня особистісного розвитку молодих фахівців. Вищі навчальні заклади намагаються приділяти увагу не лише професійному становленню своїх студентів, а й сприяти їх культурному, естетичному вихованню, організувати дозвілля молоді. Крім того, у зв'язку із скорочення аудиторного часу підготовки фахівців постала необхідність пошуку нових форм та методів професійної підготовки студентів. Тому, все більшої популярності набуває позааудиторна робота зі студентами, а науковий інтерес прикутий до її форм та методів.

Аналіз досліджень і публікацій. На теоретико-методологічному рівні проблема організа-

ції самостійної позааудиторної роботи студентів знайшла своє висвітлення в працях багатьох педагогів: А. Алексюка, С. Архангельського, Ю. Бабанського, В. Безпалька, П. Підкасистого, психологів: А. Петровського, О. Леонтєва, К. Платонова, С. Рубінштейна, методистів: О. Біляєва, Л. Паламар, М. Пентилюк, К. Плиско.

Аналіз різних форм позааудиторної роботи зі студентами у своїх наукових розвідках здійснювали: З. Фалинська, Є. Танько, Н. Скрипник, Л. Прокоф'єва, Т. Осипова, І. Бартенєва, О. Біла.

Формулювання цілей статті. Метою дослідження є аналіз різних форм та методів позааудиторної роботи зі студентами в умовах вищого навчального закладу.

Виклад основного матеріалу. Перш ніж аналізувати форми та методи позааудиторної роботи зі студентами у вищих навчальних закладах, проаналізуємо наукові підходи до трактування поняття «позааудиторна робота».

На думку В. Коваль, позааудиторна робота – це система взаємопов'язаної діяльності суб'єктів освітнього процесу, що є невід'ємною складовою частиною професійної підготовки і здійснюється поза розкладом навчальних занять, щоб створити умови для особистісного розвитку студентів і їх самореалізації [3].

У Педагогічному словнику «позааудиторна робота» трактується як спеціально організовані й цілеспрямовані позааудиторні заняття та система пізнавальних і виховних заходів, метою яких є поглиблення та розширення знань, отриманих в умовах навчального процесу, формування творчих здібностей, наукових інтересів, різноманітних умінь і навичок [7].

Науковець Л.В. Онучак під позааудиторною роботою розуміє будь-яку діяльність, яка сприяє навчанню поза межами класу і яка безпосередньо не пов'язана з навчальною програмою [6]. А отже, не потребує обов'язкового оцінювання з боку викладачів.

Дещо інший підхід пропонує Н. Крюкова. Аналізуючи проблеми позааудиторної роботи, дослідниця відзначила, що позааудиторна робота розглядається як самостійна робота, що є лабораторією творчого мислення, де студент може найбільш повно проявити свою самостійність, реалізувати навички, отримані в аудиторії [5].

Таким чином, позааудиторна робота зі студентами розглядається як самостійна навчально-пізнавальна діяльність; можливість творчого, спортивного і естетичного виховання молоді; практичне застосування теоретичних знань; метод формування професійної компетентності.

Позааудиторна робота є логічним продовженням аудиторних занять і проходить паралельно з ними, допомагає студентам успішно навчатися, розвиває ініціативу, сприяє розумовому, фізичному, естетичному вихованню, задовольняє їхні культурні запити та спрямовує їх активність на творчу корисну діяльність.

Отже, ми пропонуємо під поняттям «позааудиторна робота» розуміти систему взаємопов'язаної діяльності суб'єктів освітнього процесу, яка є невід'ємною складовою частиною професійної підготовки майбутніх фахівців і здійснюється поза розкладом навчальних занять, метою якої є створення умов для особистісного розвитку студентів і їх самореалізації, а також для практичного застосування теоретичних знань.

Науковець О. Демченко зазначає, що, як правило, самостійна позааудиторна робота студентів проводиться за такими формами:

- індивідуальна (реферативні повідомлення, курсове, дипломне проектування, самостійна науково-дослідницька робота, індивідуальні консультації, олімпіади тощо);
- групова (проектне та проблемне навчання, навчання у співпраці, ігрове проектування, групові консультації, факультативні заняття, заняття в гуртках);
- масова (проектне навчання, програмоване навчання) [1].

На нашу думку, такі форми роботи максимально наближені до процесу навчання, оскільки студент може презентувати результати своєї роботи на семінарі/заліку/екзаміні та отримати відповідні бали. Тому, дані форми самостійної роботи ми можемо розглядати як форми підготовки до аудиторних занять, а не як позааудиторну роботу.

Проаналізувавши сайти деяких українських вищих навчальних закладів, ми пропонуємо розглянути наступні форми позааудиторної роботи зі студентами:

- студентське наукове товариство – сприяє розвитку наукового потенціалу у студентської молоді, пошуку наукових інтересів та виділенню наукових гіпотез, формуванню власного стилю написання публікацій у майбутніх науковців;
- органи студентського самоврядування – сприяють формуванню лідерських якостей, впевненості в собі, активної життєвої позиції, навичок керівництва колективом, роботи в команді, цінностей демократії;
- клуби, гуртки, студії за інтересами – сприяють творчому розвитку особистості, креативному мисленню, формуванню впевненості в собі. Серед них варто виділити такі: дебатний клуб, кіно-клуб, творча студія, центр культурно-масової роботи, літературний клуб, клуб сталого розвитку;
- спортивні секції – сприяють формуванню здорового способу життя у молоді, формуванню таких рис особистості у студентів як відповідальність та терпіння;
- агенція соціальних проектів – сприяє формуванню навичок роботи в команді, активної громадської позиції, лідерських навичок, комунікативних навичок, креативного мислення;
- юридична клініка – сприяє реалізації теоретичних знань у практичній діяльності майбутніми юристами під час надання безкоштовних юридичних консультацій соціально-вразливим верствам населення під керівництвом і контролем викладачів;
- волонтерський центр – сприяє реалізації теоретичних знань у практичній діяльності майбутніми соціальними працівниками або педагогами під час участі у проектах соціальної дії, соціальних акціях, а також допомоги працівникам установ соціальної сфери або освітніх закладів у наданні послуг соціально-вразливим верствам населення під керівництвом і контролем викладачів;
- технічна лабораторія – сприяє реалізації теоретичних знань у практичній діяльності студентами технічних спеціальностей під час участі у розробці різних технічних проектів під керівництвом і контролем викладачів.

Таким чином можна стверджувати, що частина форм позааудиторної роботи студентів має розважальний характер, а частина створені з метою формування професійних умінь і навичок.

Деякі науковці вважають, що для успішної організації позааудиторної роботи студентів необхідне врахування специфіки майбутньої спеціальності студентів та широке використання різноманітних форм та методів роботи з молоддю. Ми погоджуємося із даним твердженням і вважаємо за необхідне при організації позааудиторної роботи зі студентами дотримання принципів, які описала Л. Кондрашова. На її думку, позааудиторна робота зі студентською молоддю базується на таких принципах:

- гуманізації (творча самореалізація особистості, формування гуманної, демократичної, доброзичливої, активної людини);
- співробітництва (співпраця студентів з викладачами, однокурсниками; уміння створити атмосферу доброзичливості, колективізму, партнерства й самостійності);
- добровільності (студент самостійно й добровільно вирішує питання своєї участі в позааудиторній роботі в тій чи іншій її формі чи про вихід з неї);
- доцільності (залучення до певних видів діяльності відбувається з урахуванням індивідуальних інтересів, нахилів та здібностей особистості);
- інтересу (зацікавленість змістом чи формою позааудиторного заходу) [4];
- бінарної практичної спрямованості (з одного боку, забезпечення умов для практичного застосування професійних умінь і навичок, набутих на аудиторних заняттях; а з другого, залучення до педагогічно центрованих видів позааудиторної роботи, що сприяють формуванню готовності до професійної діяльності) [4].

Дослідниця Л. Кондрашова стверджує, що зміст цих принципів передбачає підсилення в учасників позааудиторної роботи інтересу до майбутньої професії, саморозвиток професійно значущих якостей при дотриманні таких психолого-педагогічних умов: поєднання самостійності й ініціативи студентів, співтворчості з викладачами; широкого використання методів педагогічного стимулювання активних учасників; естетичної виразності та емоційності; зацікавлення та новизни змісту, форм і методів роботи [4].

Крім принципів ми хочемо розглянути різні наукові підходи до методів позааудиторної роботи студентів. Науковець І. Дичківська у своїй статті «Інноваційні педагогічні технології» зазначає, що серед найефективніших методів самостійної позааудиторної роботи студентів, що сприяють індивідуалізації та інтенсифікації навчального процесу можна виділити наступні:

- проблемно-пошукові методи;
- метод проектного навчання;
- методи колективної розумової діяльності;
- методи застосування новітніх інформаційно-комунікаційних технологій у роботі зі студентами [2].

Розглянемо детальніше кожен із зазначених методів. Як зазначає І. Дичківська, проблемно-пошукові методи спрямовані на активізацію пізнавальної діяльності студентів. Застосування цих методів спонукає студентів до проведення самостійної досліджень, підвищує мотивацію подальшої роботи, сприяє розвитку логічного мислення, як наслідок, розвитку творчої самостійної діяльності студентів [2]. Дані методи, на нашу думку, доцільно використовувати при організації таких форм позааудиторної роботи зі студентами як: студентське наукове товариство, органи студентського самоврядування, юридична клініка, технічна лабораторія, дебатний клуб.

Щодо методу проектного навчання, то на думку С. Шихальнової, він спрямований на досягнення прогнозованих результатів самостійної роботи. Використання цього методу недоцільне та неможливе без чіткого визначення дидактичних завдань, які студенти вирішують у навчальній діяльності за різними типами проектів. Упровадження методу в навчальний процес потребує певних затрат часу на попередню підготовку [8].

Ми погоджуємося з даним твердженням, і хочемо додати, що в процесі застосування даного методу важливою є роль викладача, як наставника і супервізора. Даний метод доцільно використовувати з такими формами позааудиторної роботи студентів як: технічна лабораторія, волонтерський центр, агенція соціальних проектів.

На відміну від попередніх, сутність методів колективної розумової діяльності полягає в колективній творчості з метою вирішення певних завдань підвищеної складності. Як зазначає С. Шихальова, застосування цих методів сприяє підвищенню рівня інтелектуального розвитку, виявленню творчих здібностей студентів, розвитку творчого мислення, підвищенню рівня самостійності, формуванню навичок колективної роботи, поліпшенню комунікативних навичок, емоційного стану студентів [8]. Дані методи можна застосовувати під час організації будь-яких форм позааудиторної роботи зі студентами.

Остання група методів за І. Дичківською – методи застосування новітніх інформаційно-комунікаційних технологій у роботі зі студентами, є, на нашу думку, однією із найактуальніших. Оскільки, сучасна молодь активно використовує новітні досягнення науки і техніки як під час навчання, так і у вільний від навчання час. Сюди варто віднести використання сайтів, каналів на YouTube, груп та сторінок в соціальних мережах, мультимедіа пристроїв, чатів, розсилок і таке подібне. Всі форми позааудиторної роботи зі студентами мають мати своє відображення в Інтернет просторі. Така необхідність викликана потребами сучасності.

Крім вище перерахованих методів, ми пропонуємо розглядати тренінг як метод позааудиторної роботи зі студентами. Тренінг є інструментом неформальної освіти і користується великою популярністю серед молоді. Ефективність тренінгової форми роботи зі студентами є набагато вищою ніж традиційна лекція чи семінар. Таким чином, можна поєднувати елемент навчання і позааудиторної діяльності. Даний метод також можна використовувати у будь-якій формі позааудиторної роботи зі студентами.

Висновки. Позааудиторна робота студентів є важливою складовою у підготовці кваліфікованого фахівця, конкурентоспроможного на ринку праці, здатного до компетентної професійної діяльності на рівні світових стандартів. Головним завданням організації позааудиторної роботи студентів є використання традиційних та інноваційних форм і методів роботи, які б, доповнюючи один одного, становили єдину систему, яку можна адаптувати до особливостей навчального процесу в конкретному вищому навчальному закладі з метою оптимізації навчання та підготовки висококваліфікованих фахівців.

Форми та методи позааудиторної роботи мають свої особливості і задачі. Вдале та доцільне поєднання різних форм і методів позааудиторної роботи сприяє гармонійному розвитку особистості студента, формуванню у нього професійних умінь і навичок, розвиток особистісних соціально-важливих цінностей та якостей.

Подальшого дослідження потребує вивчення форм та методів позааудиторної роботи в університетах Європи та США та аналіз можливої імплементації позитивного досвіду в університетах України.

Список літератури:

1. Демченко О. Дидактична система організації самостійної роботи студентів / О. Демченко // Рідна школа. – 2006. – № 5. – С. 68–70.
2. Дичківська І.М. Інноваційні педагогічні технології / І.М. Дичківська. – К.: Академвидав, 2004. – 351 с.
3. Коваль В.Ю. Система позааудиторної діяльності студентів вищих навчальних закладів / В.Ю. Коваль // Наукові праці Донецького національного технічного університету. Серія: «Педагогіка, психологія, соціологія». – 2009 – № 6. – С. 19–23.
4. Кондрашова Л.В. Теоретические основы воспитания нравственно-психологической готовности студентов пединститутов к профессиональной деятельности: Дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.01 / АПН СССР НИИ общ. педагогики. – М., 1989. – 363 с.
5. Крюкова Н.И. Проблема аудиторной и внеаудиторной работы в вузах США : автореф. дис. на соиск. ученой степени канд. пед. наук : спец. 13.00.01 «Общая педагогика и история педагогики» / Крюкова Наталья Илларионовна. – М., 1980. – 17 с.
6. Онучак Л.В. Педагогічні умови організації самостійної позааудиторної роботи студентів економічних спеціальностей: Автореф. дис. канд. пед. наук. – К., 2002. – 18 с.
7. Педагогічний словник / за ред. М.Д. Ярмаченка. – К.:Пед. думка, 2001. – С. 167.
8. Шихальова С.В. Впровадження нових інформаційних технологій у процес вивчення іноземних мов / С.В. Шихальова // Педагогічний пошук. – 2002. – № 4. – С. 27–28.

Децюк Т.Н., Дударенко А.А.

Черниговский национальный технологический университет

ФОРМЫ И МЕТОДЫ ВНЕАУДИТОРНОЙ РАБОТЫ СТУДЕНТОВ В ВЫСШИХ УЧЕБНЫХ ЗАВЕДЕНИЯХ

Аннотация

В статье рассматривается сущность понятия «внеаудиторная работа». Анализируются компоненты внеаудиторной работы со студентами в вузе. Осуществлен анализ принципов и методов внеаудиторной работы со студентами в условиях высшего учебного заведения. На основе анализа сайтов некоторых высших учебных заведений Украины обобщены основные формы внеаудиторной работы со студентами.
Ключевые слова: внеаудиторная работа, формы работы, методы работы, высшее учебное заведение.

Detsiuk T.M., Dudarenko A.A.

Chernihiv National University of Technology

FORMS AND METHODS OF EXTRACURRICULAR WORK OF STUDENTS IN HIGHER EDUCATIONAL INSTITUTIONS

Summary

The article examines the essence of the concept of "extra-judicial work". The components of non-auditing work with students at a higher educational institution are analyzed. The analysis of principles and methods of non-auditing work with students in higher education institutions is carried out. Based on the analysis of the sites of some higher educational institutions of Ukraine, the main forms of non-auditing work with students are summarized.

Keywords: extracurricular work of students, forms of work, methods of work, higher educational institution.